

Ivana Eterović
Zagreb

NESKLONJIVI PARTICIP *BUDUĆ(I)* U NEBIBLIJSKIM IZDANJIMA HRVATSKIH PROTESTANATA

UDK: 81.163.42'367.625.4

Rukopis primljen za tisak 25. 10. 2019.

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Dosadašnja sintaktička istraživanja hrvatskih protestantskih izdanja zabilježila su nesklonjivi particip *buduć(i)* u prvoj polovici *Artikula* te u evanđeoskim tekstovima objavljenim u prvome dijelu *Novoga testamenta* i *Postili*. U *Artikulima* dolazi u funkciji kopule imenskoga ili glagolskoga predikata te ima uzročno ili vremensko značenje, a u evanđeoskim tekstovima često se javlja kao sastavni dio apsolutnoga nominativa. U ovome se radu donose rezultati istraživanja nesklonjivoga participa *buduć(i)* u nebiblijskim izdanjima hrvatskih protestanata: latiničkome izdanju *Razgovaranje meju papistu i luteranom* (1555.), cjelovitome glagoljičkom i ćiriličkom izdanju *Artikula* (1562.), glagoljičkome i latiničkome izdanju *Spovidi i spoznanija prave krstijanske vire* (1564.) te latiničkome izdanju *Katekizma* (1564.), s ciljem daljnega rasvjetljavanja sintakse hrvatskih protestantskih izdanja. *Budući* da njegova uporaba nije pod utjecajem inojezičnih predložaka (slovenskih, latinskih ili hrvatskostaroslavenskih), nesklonjivi particip *buduć(i)* može se smatrati vernakularnom značajkom.

Ključne riječi: hrvatski jezik; 16. stoljeće; reformacija; sintaksa; particip; gerund; *buduć/budući*

1. UVOD

Nesklonjivi particip (gerund) *budući* potvrđen je u hrvatskome jeziku od 13. stoljeća u konstrukciji s imenicom, pridjevom, aktivnim participom preterita drugim i pasivnim participom preterita, koja konstrukcija ima najčešće uzročno, a rjeđe vremensko ili načinsko značenje, dok sam particip zadržava glagolsko značenje (Gabrić-Bagarić, 1995: 58). U hrvatskome jeziku 15. i 16. stoljeća zabilježena je konstrukcija nesklonjivoga particip *budući* u službi predikatnoga proširka s aktivnim participom preterita drugim i prijedložno-padežnim izrazom kao njegovim dopunama koja ima uzročno značenje (Štrkalj Despot, 2007: 423–424). U hrvatskoglagoljskim natpisima i grafitima od 15. do 18. stoljeća konstrukcija nesklonjivoga particip *budući* s imenicom, pridjevom i prijedložno-padežnim izrazom ima značenje vremenske ili relativne rečenice, a rabi se s ciljem iskazivanja trajnijega svojstva subjekta ili trajnijega stanja u kojemu se on nalazi (Mihaljević i Sudec, 2011: 415). S obzirom na visoku frekventnost toga particip *u* hrvatskoj srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj pismenosti pretpostavlja se da je upravo on mogao presudno utjecati kao tvorbeni model na opće učvršćivanje nepromjenjivoga oblika aktivnoga particip *prezenta*, odnosno glagolskoga priloga sadašnjeg u liku na *-ći* (Gabrić-Bagarić, 1995: 58).

U prvoj hrvatskoj gramatici *Institutionum linguae Illyricae libri duo* (1604.) Bartol Kašić opisuje dvojaku funkciju nesklonjivoga particip *budući*. Kada je riječ o samostalnome obliku, Kašić ga naziva gerundom prezenta i imperfekta, no kada stoji uz aktivni particip preterita drugi glavno-glagola, Kašić ga naziva gerundom perfekta i pluskvamperfekta (Vrtič, 2009: 304, 326–327). Prvi odgovara latinskom konjunktivu prezenta i imperfekta te izriče istovremenost, a drugi latinskom konjunktivu perfekta i pluskvamperfekta te izriče prijevremenost u odnosu na radnju glavne surečenice (Vrtič, 2009: 304, 326–327). Takvo je stanje potvrđeno i u Kašićevu prijevodu Biblije, gdje gerund *budući* dolazi u funkciji kopule glagolskoga ili imenskoga predikata, no može biti i ekvivalent latinske zavisne rečenice, obično one u kojoj dolazi veznik *cum* s konjunktivom različitoga značenja, o čemu u Kašićevoj gramatici nema spomena (Vrtič, 2009: 304).

U hrvatskome staroslavenskom jeziku uporaba aktivnoga particip *svršenoga prezenta* glagola *biti* posve je iznimna, a obična je uporaba aktivno-

ga participa nesvršenoga prezenta glagola *biti*. Jedini je misal koji dosljedno rabi particip *buduć-* neovisno o njegovoj sintaktičkoj funkciji *Misal Hrvoja Vukčića Hrvatinića*, koji se i inače izdvaja zamjetnim unosom većega broja vernakularnih značajki (Eterović, 2014: 90–234). Posve su iznimni primjeri gdje se taj particip pojavljuje i u kojemu drugom misalu, kao što je primjerice *Senjski misal* (Eterović, 2014: 154). Njegovi su primjeri zabilježeni i u *Misalu hruackome Šimuna Kožičića Benje*, gdje dolazi u sastavu apsolutnoga nominativa (Eterović, 2014: 163). Na temelju toga možemo sa sigurnošću isključiti mogućnost da bi uporaba aktivnoga participa svršenoga prezenta glagola *biti* u izdanjima hrvatskih protestanata bila utjecaj hrvatskoga staroslavenskog jezika.

2. NESKLONJIVI PARTICIP (*BUDUĆ*)I U HRVATSKIM PROTESTANTSKIM IZDANJIMA

Nesklonjivi particip *buduć(i)* već je zabilježen u prethodnim (u prvome redu sintaktičkim) istraživanjima jezika hrvatskih protestantskih izdanja. U nebiblijskim tekstovima istražen je njegov status u prvoj polovici glagoljičkoga i ćiriličkoga izdanja *Artikula*, gdje je utvrđeno da konstrukcija s nesklonjivim participom *buduć(i)* u funkciji kopule imenskoga ili glagolskoga predikata ima uzročno ili vremensko značenje te da njegova uporaba nije uvjetovana slovenskim predloškom jer se u njemu uvijek pojavljuje odgovarajuća zavisna rečenica, stoga se može isključiti i mogućnost da je njegova uporaba bila utjecaj slovenskoga jezika (Eterović, 2016: 399–402). U biblijskim tekstovima istražen je njegov status u evanđeoskim tekstovima sadržanim u glagoljičkome i ćiriličkome izdanju prvoga dijela Novoga zavjeta te glagoljičkoj, ćiriličkoj i latiničkoj *Postili*, gdje su veoma brojni primjeri u kojima dolazi u sastavu apsolutnoga nominativa, i to na mjestima na kojima odgovara latinskome ablativu apsolutnome ili latinskoj zavisnoj rečenici s veznikom *cum* i konjunktivom različitoga značenja (Eterović, 2019). Funkcija participa *buduć(i)* u nebiblijskim izdanjima hrvatskih protestanata istražena je dakle detaljnije samo u prvoj polovici *Artikula*, no tada još uvijek bez mogućnosti usporedbe sa stanjem u biblijskim izdanjima, stoga je ovdje procijenjeno vrijednim vratiti se tomu participu. Ovom se prilikom

isključivo on postavlja u istraživački fokus, obuhvaćajući sada širi korpus nebiblijskih izdanja hrvatskih protestanata.¹

U prethodnim je odlomcima već protumačeno zašto se uporaba nesklonjivoga participa *buduć(i)* ne može smatrati ni hrvatskim staroslavenskim ni slovenskim utjecajem, a s obzirom na to da većina nebiblijskih izdanja hrvatskih protestanata koja su bila korpusom ovoga istraživanja nije prevedena s latinskoga jezika,² ne bi bilo ispravno smatrati njegovu uporabu ni latinskim utjecajem, već je prije riječ o vernakularnoj značajki, koja je mogla, ali i nije morala, biti neizravno ojačana činjenicom da se pojavljuje i u prijevodima s latinskoga, upravo kako je u protureformacijskome biblijskom prijevodu Bartola Kašića.

3. CILJ I KORPUS ISTRAŽIVANJA

Cilj je ovoga rada utvrditi zastupljenost i funkciju nesklonjivoga participa *buduć(i)* u nebiblijskim izdanjima hrvatskih protestanata i usporediti rezultate istraživanja s njegovom uporabom u biblijskim izdanjima kako bi se utvrdilo postoje li razlike s obzirom na sadržaj i namjenu teksta. Osnovna je hipoteza kako njegov status u biblijskim i nebiblijskim izdanjima hrvatskih protestanata nije jednak, odnosno da se u nebiblijskim izdanjima neće potvrditi apsolutne konstrukcije s tim participom u sastavu. Korpus istraživanja činila su sljedeća izdanja:³ latinički tekst *Razgovaranje meju papistu i lute-*

¹ Nesklonjivoga participa *budući* dotiče se usputno i Gordana Čupković u *Razgovaranju*, no samo u kontekstu reda riječi, odnosno bilježi mogućnost da se aktivni participi prezenta upotrijebe na početku rečenice (2018: 230).

² Jedino izdanje među svima koji su bili korpusom istraživanja u ovome radu u čijem se naslovu navodi da je prevedeno s latinskoga i njemačkoga jezika jest *Spovid i spoznanije prave krstijanske vire* (Bučar i Fancev, 1938: 113–115).

³ Detaljan opis izvora, odnosno korištenih izdanja dan je u popisu izvora na kraju rada. U vezi s tim nužno je ipak ovdje upozoriti na odstupanja od korištenih izvora. Primjere iz Senjaninova *Razgovaranja* donosim u vlastitoj transkripciji, iako je u izdanju kojim sam se služila već ponuđena latinička transkripcija, no na pojedinim sam se mjestima opredijelila za drugačija rješenja (slično čini i Čupković, 2018: 218). Sama sam transkribirala i primjere iz latiničkoga *Katekizma* jer je u izdanju kojim sam se služila izvornik samo pretisnut. U tome sam izdanju zanemarila apostrofe iz izvornika, a apostrofima koji se ovdje nalaze u primjerima označujem neslivene skupine *lj, nj*. Primjere iz *Artikula* navodim bez razlikovanja dviju vrsta apostrofa i bez kurzivirane skupine *šč* jer nisu relevantni za temu ovoga rada.

ranom (1555.; u daljnjem tekstu: R), glagoljičko i ćiriličko izdanje *Table za dicu* (1561.; u daljnjem tekstu: TD), glagoljičko i ćiriličko izdanje *Artikula ili dela prave stare krstjanske vere* (1562.; u daljnjem tekstu: A), glagoljički tekst *Edna kratka summa, nikih prodik' od' tuče i od' čarnic'* (1563.; u daljnjem tekstu: E), glagoljičko i latiničko izdanje *Spovidi i spoznanija prave krstijanske vire* (1564.; u daljnjem tekstu: S),⁴ latiničko izdanje *Katekizma*⁵ (1564.; u daljnjem tekstu: K). U TD i E nije tijekom istraživanja zabilježen nijedan primjer nesklonjivoga participata *buduć(i)*, stoga se u nastavku donose primjeri samo iz drugih izdanja.⁶

4. NESKLONJIVI PARTICIP (*BUDUĆ*)I U NEBIBLIJSKIM IZDANJIMA HRVATSKIH PROTESTANATA

U istraženome korpusu potvrđene su četiri različite participske konstrukcije ovisno o vrsti dopune koja dolazi uz nesklonjivi particip *buduć(i)* u službi leksičkoga dijela predikata.

4.1. KONSTRUKCIJA *BUDUĆ*(I) + AKTIVNI PARTICIP PRETERITA DRUGI

Konstrukcija nesklonjivoga participata *buduć(i)* s aktivnim participom preterita drugim veoma je česta u nebiblijskim izdanjima hrvatskih protestanata. Particip *buduć(i)* u funkciji je kopule glagolskoga predikata. U pri-

⁴ Primjere iz *Spovidi* navodim prema latiničkoj transliteraciji i popisu razlika između glagoljičkoga i latiničkoga izdanja koje su izradili Vera Blažević Krezić, Ivana Eterović, Tanja Kuštović i Mateo Žagar tijekom četvrte godine rada na projektu *Jezik izdanja hrvatske protestantske tiskare u kontekstu književnojezičnih smjernica XVI. st.* (Hrvatska zaklada za znanost, IP-2014-09-6415), u okviru kojega je nastao i ovaj rad.

⁵ Alojz Jembrih usporedio je propovijed o vjeri *De vacabulo fidei* u glagoljičkome i latiničkome *Katekizmu*: među zabilježenim razlikama jedina sintaktičkoga tipa u vezi je s različitim redom riječi, dok je glavnina ostalih razlika fonološkoga, morfološkoga ili leksičkoga tipa (Jembrih 1992: 17–19).

⁶ Mjesto primjera u R, A i K navodim prema glavnoj paginaciji u objavljenome prijepisu/pretisku, dok S dosad nije objavljena ni u pretisku ni u prijepisu ni u transkripciji, stoga mjesto primjera iz toga izvora navodim prema njezinoj izvornoj folijaciji.

mjerima (1), (3), (5), (7), (8), (9), (10) i (11) ta konstrukcija ima uzročno značenje, u primjerima (4) i (6) vremensko, dok se u primjeru (2) značenje može odrediti dopusnim.

- (1) Bog ne priimlje dila, ka nisu doučinjena, i budući Isukarst doučini dila za me, kada ja imam svitlinu od njega i veru za moći mu verovati, i prijat je za moje z jednom takovom verom prihajam za pritirati raj bres mojih zarabljen'ji (R: 4)
- (2) Jesu le Biskupi oni ki konsakrivaju one tri ul'ja s toliko lipimi Čeremonijami na dan četartoga velikoga, zač nimaju se staviti u vodu od karsta budući svećeni i budući tako učinili naši parvi toliko vri-me vdilje? (R: 10)
- (3) vaša maša ni posvićen'je, u onoj vašoj ostije ne priimlje se Tilo, u onoj čaše ne priimlje se karf Karstova, zač vi ju ne činite po naredbe Isukarstovoj, zato ista maša, jest jedna velika Idolatrija, i omražen'je, htijući vi reći da ona jest posvićen'je, i da se more pridružiti to za živih to za martvih, i da se čini preobraćen'je, i budući ju oskvarnili od tolikih usidren'ji od svetih martvih, od tolikih kako začaran'ji, i od tolikih drugih nečistvi činte kako činimo mi (R: 16)
- (4) Aaron Moiseov brat veliki Pop', buduć' on' sa vsu celu staru Izdra-elsku crkvu i občinu va Pustinji, takaiše iz vlašće bogoljubnosti, od svoje dobre vole, misli i mnanja, tere po volê i prošnjê P'lka jednu Bož'ju službu ili čast onomu Bogu, koi ih biše silnu ruku iz Ejuupta izvel, naredil i nastavil, tere i zlatoga Telca zlil', i gorê na stup postavil, častno ga brzihu, i rano vstavši se, ž'rtva mu prikaza-hu, i sede puk' jêsti i piti, i v'stahu se igrati (A: 75)⁷
- (5) Buduć vaša Cesarova prezmožnost' zapovedala spravišće Orsaga u Augusti, da bi se svêtovalo i odlučilo cića pomoći suprot Turku lju-tomu, Baščinskomu i staromu K'rstianskoga imena i Božjega slo-va neprijatelju, kako bi se moglo njegovomu isteku i zlu hotin'ju, neprestannomu i večnomu bo'ju tere njega pripravi protiviti ili suprot' stati. Potom' i od' neskladnosti Va uzroku Božjega slova i K'rstianske Vere, i da bi se va tom dugovan'ju Božje službe, mna-nje jednoga dela i drugoga sudbe mei sobom' va ljubavê, krotkosti i

⁷ U objavljenome latiničkome prijepisu A stoji pogrešno, kako je preneseno i u Eterović 2016: 400, *častnoga i ž'rtvamu*.

- v' jednoj tihosti slišale spreda ili očito razumile zmerile i procinile (A: 95)
- (6) I budući im' lipo, dugo i razumno pripovêdal', od' toga pravoga Boga, koga oni prvo nisu znali, ni od' njega slišali, tere učeći ih' ovu pravu veru. Ustahu se suprot' njemu duhovni i naiučenei i oblastnei Poganê, Stoici i Epikurei, to jesu bezdušni i polverci, si se š njim' moćno tirahu i pregovorahu (A: 46–47)⁸
 - (7) I to se čini zato buduć sam IS(U)H(RS)T tako postavil', naredil' i rekal, Da vsaki verni ima jedno i drugo, Telo i K'rv' prieti (A: 177)
 - (8) takovi človičaski zakoni, zapovedi i službe, jesu dobrim vêstam, budući ih toliko i prez čisla bilo, preteške se učinile (A: 191)
 - (9) Gerson piše, da dosta ljudi radi takovih' zakonov', ne buduć je mo-gli celo, savsima dosvršiti jesu bezufali ili desperali (A: 192)
 - (10) Buduć' vaša Cesarova prezmožnost' zapovidala spravišće Orsaga u Avgusti, da bi se svêtovalo i odlučilo cića pomoći suprot' Turku, ljutomu Baščinskomu i staromu Krst'janskoga Imena i Bož'jega slova neprijatelju, kako bi se moglo njegovomu isteku, i zlu hotinju, neprestannomu i večnomu boju tere njega pripravi protiviti ili suprot' stati: Potom i od' neskladnosti va uzroku Bož'jega slova i Krst'janske Vire, i da bi se va tom' dugovan'ju Bož'je službe, mnan'je ednoga dela i drugoga sudbê meju sobom' va ljubavi, krotosti i v jedinoj tihosti slišale sprida ili očito razumile, zmerile i procinile (S: 3v–4r)
 - (11) ta verni Človik ima ošće ov dobar običaj i misal, buduć dobro i pravo spoznal i razmislil, da Bog tako silno Grih nenavidi i muči, da ošće i Človika zajedno Griha radi, osudi z večnim pogublenijem (K: 119)

4.2. KONSTRUKCIJA *BUDUĆ(I)* + PASIVNI PARTICIP PRETERITA

Konstrukcija nesklonjivoga particip *buduć(i)* s pasivnim participom preterita također je vrlo česta u nebiblijskim izdanjima hrvatskih protestanata. Particip *buduć(i)* u funkciji je kopule imenskoga predikata. U svim pri-

⁸ U objavljenome latiničkome prijepisu A stoji pogrešno *budućim'* i *učeciťih'*.

mjerima ta konstrukcija ima uzročno značenje, osim u primjeru (17), gdje je značenje pogodbeno, u primjerima (18) i (21), gdje je značenje vremensko te u primjerima (12) i (13) dopusno.

- (12) Jesu le Biskupi oni ki konsakrivaju one tri ul'ja s toliko lipimi Čeremonijami na dan četartoga velikoga, zač nimaju se staviti u vodu od karsta budući svećeni i budući tako učinili naši parvi toliko vri-me vdilje? (R: 10)
- (13) Kako i Galatom' se zgodi, Koi buduć od' svetoga Pavla preobraće-ni, i kako sam' piše, prerojeni, jesu prem po krivih' Apustolih' ke nutar bihu vlizli, zmućeni i jedan' dël' zapelani bili (A: 39–40)
- (14) I buduć nam' povedano i pisano od dobrih' ljudi. Da tih naših' to-variš' i te naše knjige, Nauci, i ove naše Božje službe, koje se pri-proste i niske vide (tere naiveće zato, da veće kako prvo Mise ne služimo) nikim' se čudne i dive, neznane i nove čine (A: 50–51)
- (15) Buduć tada svi va grêhu početi, rojeni, i po naturê jesu Sinove s'rda, njih' s'rce, njih' vola' njih' misal' i žele, od' mladosti jesu listo zle i hudobne (A: 54)
- (16) I buduć niki ot ovih' Artikulov' nauk' i besede va ovih' knjižicah' v diačkom i Nimskom jaziku, kratko, i kada godi škuro izrećeni i po-stavljeni, tako da ti priprosti i ki nisu, v' svetom Pismu učeni, teško ili za vsima ništare ne razumi'ju. Toga radi jesmo te iste Artikule i besede, z drugimi i z obilneimi besedami, Eksempli i prilikami, stumačili, izgovorili tere zložili (A: 91)
- (17) Pravadni buduć stvoreni po Veri, mir Z bogom' imamo (A: 154)
- (18) Jere Božja pravda jest ova, koja takaiše naša postane, buduć' nam darovana (A: 154–155)
- (19) Buduć tada ova Misa od dosta lêt od' Papi, Popi i Fratrov' savsi-ma skvarena i spaćena, i ka mnogim bez čistla ričam', listo radi pinez i gnjiloga nenasićenoga trbuha, koristi [...] Od toga ni veliko potrečno svidočiti ni pisati, jere to vsaki 'jure zna, vsaki dan sliši i vidi (A: 172)
- (20) Buduć mi po Božjei Milosti izъ glubine tminъ Papinihъ taščinihъ ôbičaï, zmutanj, Idolskihъ službi i čaranja ôsloBojeni, i k spasit(e)-lnomu spoznanju Sina B(o)žjega ôpetъ pozvani, nahode se mnoge neskladnosti i razdilenja, da nih mnogo ôšće v Papinstvu živući,

- koi za dosta ôčite Papine sablazni spoznali esu, Alì h komu delu naših imaju se pridružiti, razlučiti i razumeti ne mogu (A: 286)
- (21) A buduć jure stlmačene ove stvari, imaju i drže bogoljubne vesti, utišen'je i istino ufan'je spasen'ja, i razumiju što su pravê službe, i znaju kako su ugodne Bogu, i kakove vridnosti jesu (S: 41v–42r)
- (22) I ni listore sama zapovid', da i stvoren'je i narêdba Bož'ja sili ovih' k(ć) ženitvu ki vlašćim' Bož'jim darom' i pomoću nisu izneti, pisano buduće' (S: 90v)
- (23) Tuže se, da buduć pomršeni niki zakoni, plk' z ovakovim' Eksemplom' vazeti se hoće slobod' vse zakone pomrsiti, tere odvreći uzdu i žvale od' nauka, koja smutnja roditi hoće pogublên'je Poglavnikov', rasipan'je Crikav, zasidan'je, voiske, pustoće, i bezmerni kvari i škode (S: 100v)

4.3. KONSTRUKCIJA *BUDUĆ(I)* + IMENICA U NOMINATIVU

U nebiblijskim izdanjima hrvatskih protestanata potvrđena je i konstrukcija nesklonjivoga participa *buduć(i)* s imenicom u nominativu, koja dolazi umjesto zavisne surečenice. Particip *buduć(i)* u funkciji je kopule imenskoga predikata. U primjerima (24) i (26) ta konstrukcija ima uzročno značenje, a u primjeru (25) dopusno:

- (24) Jere buduć svi ljudi po Adamovim padcu ot materine utrobe po Naturê, grišnici, plni hudih' žel', nepriazni i neposluha suprot Bogu, ne mogu Božiih' zapovedi i zakonov' svršno i naplne d'ržati, zato jesu Božjemu s'rdu i proklestvu podvrženi, od' koga proklestva ne mogu se z niednu riču otkupiti ni rišiti (A: 107)
- (25) Tu že, da duhu svetomu se prevzimle i napridь poseže, njemu zakonь nap'rvo piše, i Tako ôdь ljudi uhićenь vazetь : a budućь premь to mnanje duha svetoga, da v' crikvi e in Nauk' stanovito uzd'ržan, i vsim Neskladam, Jere znam i Suprotivščin.imь, po naivečoï zmožnosti branjeno bude (A: 288)
- (26) On je umrl cića grihov naših, i od smrti je uskrsnul cića pravadnosti naše: Buduć tada vsi grišnici, i nijedan ne mogaše svojimi deli dobar i pravadan pred Bogom biti: Zato bili smo vsi podvrženi i podložni osujen'ju (K: 128)

4.4. KONSTRUKCIJA *BUDUĆ(I)* + PRIDJEV U NOMINATIVU

Zadnja u korpusu potvrđena konstrukcija nesklonjivoga particip *buduć(i)* jest ona u kojoj je njegovom dopunom pridjev u nominativu. Particip *buduć(i)* u funkciji je kopule imenskoga predikata. U primjerima (27), (28), (30) i (31) ta konstrukcija ima uzročno značenje, u primjeru (29) vremensko, a u primjeru (32) dopusno.

- (27) E tajim, i dim da jest idolatrija gnila, budući besida božja čista, i svitla, ka di da se nima poklanjati, ni častiti prilike a vi na sramotu Gospoda, hoćete je počtovati, i klanjati se s beritami, i s kolinami, i z incensi, i svićami (R: 34)
- (28) Zato buduć' ova naša skvarena Natura, plna hudih' žel i grihov', ne nahajamo niednoga pravoga, svršna, čista, dobra dianja ili dela u nas', takaiše ćutimo i vidimo na sebe i va sebe, navlastito u vrime Sm'rti, da nismo Bogu pravo volni i poslušni (A: 108)
- (29) Zašto takov' ćlovik' buduć' sam', i bez domaće, hižne sk'rbi more veće i lagle crikvi služiti i strêći, nego on koi jest z domaću obitel'ju i sk'rb'ju obložen (A: 213)
- (30) Proklinjaju i onih' ki Jevanĳelsku svršnost' postavljaju va ostavlên'ju Varoškoga dostojanstva, buduć' svršen'je Jevanĳelsko duhovno, to jest', kad se uzdrži i stoi u nagibu srdca, u strahu Bož'jem, u veri, ljubavi, va podložnosti (S: 23v–24r)
- (31) Buduć' jure očito da zapovid' od' Devstva se protivi i arve, z besidu i zapovid'ju Bož'ju, ćutimo i držimo da pravo čine popi, i drugi ki počtenu ženitvu ili Zakon' priimlju (S: 87v)
- (32) A ona ka v naslajen'ju ili v svojem poželin'ju žive i prebiva, mrtva jest živa buduć (K: 88)

5. ZAKLJUČAK

U nebiblijskim izdanjima hrvatskih protestanata nesklonjivi particip *buduć(i)* u funkciji je kopule imenskoga ili glagolskoga predikata, a u istraženome su korpusu potvrđene četiri različite participske konstrukcije s njim u sastavu: konstrukcija *buduć(i)* + aktivni particip preterita drugi,

konstrukcija *buduć(i)* + pasivni particip preterita, konstrukcija *buduć(i)* + imenica u nominativu te konstrukcija *buduć(i)* + pridjev u nominativu. U najvećem broju primjera ta konstrukcija ima uzročno, rjeđe vremensko i dopusno, a posve iznimno pogodbeno značenje, što je u skladu s uporabom toga participia u hrvatskome jeziku kasnoga srednjovjekovlja, odnosno ranoga novovjekovlja. Iako je jezik predložaka s kojih su nebiblijska izdanja prevedena različit (slovenski, latinski, njemački), u istraženome korpusu nisu potvrđene bitne razlike u uporabi nesklonjivoga participia *buduć(i)*, što ukazuje na to da ta konstrukcija nije bila rezultat inojezičnoga utjecaja, već je vjerojatno riječ o vernakularnoj značajki. Nije pronađen nijedan primjer apsolutnih konstrukcija s tim participom u sastavu, čime je potvrđena početna pretpostavka da status participia *buduć(i)* nije jednak u biblijskim i nebiblijskim izdanjima hrvatskih protestanata, no cjelovitu bismo sliku dobili tek poduzimanjem dodatnoga istraživanja njegove funkcije u biblijskim izdanjima hrvatskih protestanata, i to u onim primjerima u kojima nije sastavnim dijelom apsolutnoga nominativa.

IZVORI

A = Stipan Istrijan i Anton Dalmatin, *Artikuli ili Deli prave stare krstjanske vere*, Tübingen, 1562., uredio Mateo Žagar, glagoljski izvornik prepisali latinicom i usporidili s ćiriličkim izdanjem Blanka Ceković, Ivana Eterović, Tanja Kuštović i Mateo Žagar, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu – Visoko evanđeosko teološko učilište u Osijeku, Zagreb – Osijek, 2017.

E = Juraj Juričić, Anton Dalmatin i Stipan Istrijan, *Edna kratka summa, nikih prodik' od' tuče i od' čarnic'*, Tübingen, 1563., latinički prijepis u: Franjo Fancev, »Jezik hrvatskih protestantskih pisaca 16. vijeka. Prilog historičkoj gramatici jezika hrvatskoga ili srpskoga«, *Rad JAZU*, 214, 1916, 1–112.

gS = Anton Dalmatin i Stipan Konzul, *Spovid i spoznanie pravê krstijanske vire ka e prezmožnomu Cesaru Karlu petomu Rimskoga Orsaga ploditel'ju, u Spravišću va Avgusti Zručena u godišću IS(U)H(RS)TA 1530. Sada naiprvo iz Latinskoga i Nimškoga jazika va Hrvatski: Po Antonu Dalmatinu i Stipanu Istrijaninu Istlmačena*, Tübingen, 1564. (digitalizirano izdanje: <https://books.google.hr/books?id=stpMAAAAcAAJ&pg=PP21>)

6&lpg=PP216&dq=Spovid+i+spoznanie+prave+krstienske+vire&source=bl&ots=HofJW2AR5S&sig=IkSnK40w8dc_2nyEswIGY8JWfKw&hl=-hr&sa=X&ved=0ahUKEwjn6ba5xZ_XAhWlvBoKHawBAYIQ6AEIJDA#v=onepage&q=Spovid%20i%20spoznanie%20prave%20krstienske%20vire&f=false, pristupljeno 15. rujna 2019.).

K = Stipan Konzul Istranin, *Katekizam. Jedna malahna knjiga v hrvatski jazik istumačena Tübingen 1564.*, za tisak priredio i pogovor napisao Alojz Jembrih, Istarsko književno društvo »Juraj Dobrila« – Katedra Čakavskog sabora Buzet – Hrvatsko kulturno društvo u Gradišću, Pazin – Buzet – Željuzno, 1991.

IS = Anton Dalmatin i Stipan Konzul, *Spovid i spoznanie prave krsztianszke vere, ka ye prezmosnomu Czesaru Karlu petomu Rymškoga Orsaga ploditelyu, u Szprauisschu Va Augusti zrutsena u godisschu Isukersta 1530. Sada naiprvo iz Latinszkoga i Nimskoga yazika va Hruaczki: Po Antonu Dalmatinu i Sztipanu Istrianinu Istlmsena*, Tübingen, 1564. (digitalizirano izdanje Bavarske državne knjižnice u Münchenu: https://reader.digitalisammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10206655_00019.html, pristupljeno 15. rujna 2019.).

R = Anton Senjanin, *Razgovaranje*, pretisak i transkripcija djela *Razgovaranje meju Papistu i jednim Luteran(om)* tiskanim 1555. g, pretisak priredili i pogovore napisali Alojz Jembrih i Stanko Jambrek, Bogoslovni institut – Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb, 2005.

TD = Stjepan Damjanović (prir.), *Glagoljična i ćirilična »Tabla za dicu«* (pretisak), Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2007.

LITERATURA

Franjo Bučar i Franjo Fancev, »Bibliografija hrvatske protestantske književnosti za reformacije«, *Starine JAZU*, 39, 1938, 49–128.

Gordana Čupković, »Jezik Senjaninova *Razgovaranja* (1555.)«, *Čakavska rič*, 46, 1–2, 2018, 217–234.

Ivana Eterović, *Sintaktička svojstva participa u jeziku hrvatskoglagoljskih misala* (doktorska disertacija u strojopisu), Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2014.

Ivana Eterović, »Sintaktičke funkcije participa u hrvatskim protestantskim *Artikulima* (1562.)«, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 42, 2, 2016, 379–407.

Ivana Eterović, »Apsolutne konstrukcije u evanđeoskim tekstovima hrvatskih protestanata«, *Ricerche slavistiche: Nuova serie*, 62, 2019 (predano za objavljivanje).

Darija Gabrić-Bagarić, »O problemima razvoja glagolskoga priloga sadašnjega i prošloga«, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, 21, 1995, 51–65.

Alojz Jembrih, »Još o jeziku Katekizma iz 1561. i 1564. Stipana Kozula(!) i Antuna Dalmate«, *Buzetski zbornik*, 17, 1992, 15–31.

Milan Mihaljević i Sandra Sudec, »Jezik hrvatskoglagoljskih natpisa i grafita«, *Az grišni diak Branko pridičkom Fučić: Radovi međunarodnoga znanstvenog skupa o životu i djelu akademika Branka Fučića (1920.–1999.)*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Institut za povijest umjetnosti – Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Staroslavenski institut – Sveučilišna knjižnica Rijeka – Općina Malinska Dubašnica, Malinska – Rijeka – Zagreb, 2011, 407–423.

Kristina Štrkalj Despot, »Sintaktička funkcija participa u hrvatskom jeziku 15./16. stoljeća«, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, 2007, 413–429.

Ivana Vrtič, *Sintaksa Kašićeva prijevoda Svetoga pisma* (doktorska disertacija u strojopisu), Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2009.

Ivana Vrtič, »Apsolutni nominativ u hrvatskim svetopisamskim prijevodima«, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 2, 2010, 35–48.

INDECLENSIBLE PARTICIPLE *BUDUĆ(I)* IN NON-BIBLICAL EDITIONS BY CROATIAN PROTESTANTS

Summary

Former syntactic research on Croatian Protestant editions has noted the indeclensible participle *buduć(i)* in the first half of *Artikuli* and in evangelical texts published in the first part of the New Testament and *Postila*. In *Artikuli*, it is present in the function of a subject complement or predicate copula, and it has a causal or temporal meaning, while in evangelical texts it has been confirmed as part of the nominative absolute. This paper presents the results of research on the indeclensible participle *buduć(i)* in non-biblical editions by Croatian Protestants: the Latin edition of *Razgovaranje meju papistu i luteranom* (1555), the entire Glagolitic and Cyrillic edition of *Artikuli* (1562), the Glagolitic and Latin edition of *Spovid i spoznanije prave krstijanske vire* (1564) and the Latin edition of *Katekizam* (1564), with the aim of better understanding the syntax of Croatian Protestant editions. As its use was not influenced by the language of their templates (Slovenian, Latin, or Croatian Church Slavonic), the indeclensible participle *buduć(i)* can be considered a vernacular feature.

Key words: *Croatian language; 16th century; Reformation; syntax; participle; gerund; buduć/budući*

PARTICIPIO INDECLINABILE *BUDUĆ(I)* NELLE PUBBLICAZIONI NON BIBLICHE DEI PROTESTANTI CROATI

Sommario

Le ricerche sintattiche delle pubblicazioni protestanti realizzate finora hanno individuato il participio indeclinabile *buduć(i)* nella prima parte di *Articuli* e nei testi evangelici pubblicati nella prima parte del Nuovo Testamento e nella Postilla. Negli *Articuli* funge da copula del predicato nominale o verbale e ha un significato causale o temporale, mentre nei testi evangelici spesso fa parte del nominativo assoluto. Questo lavoro presenta i risultati della ricerca relativa al participio indeclinabile *buduć(i)* nelle pubblicazioni non bibliche dei protestanti croati: pubblicazione in caratteri latini *Razgovaranje meju papistu i luteranom* (1555), pubblicazione glagolitica e cirillica degli *Articuli* (1562), pubblicazione nella versione glagolitica e quella latinica de *Spovid i spoznanije parve Krstijanske vire* (1564), e pubblicazione in lettere latine de *Il Catechismo* (1564) allo scopo di un ulteriore chiarimento della sintassi delle pubblicazioni protestanti croate. Dato che il suo uso non fu influenzato da prestiti (sloveni, latini o croato-paleoslavi), il participio indeclinabile *buduć(i)* può essere considerato una caratteristica/qualità vernacolare.

Parole chiave: *lingua croata; cinquecento; riforma protestante; sintassi; participio; gerundio; buduć/budući*

Podatci o autorici:

Dr. sc. Ivana Eterović je znanstvena suradnica na Odsjeku za kroatistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučića 3, Zagreb.

E-mail: Isankovi@ffzg.hr